

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2011. gada 22. novembrī

lietā Nr. 2011-04-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Aija Branta, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

pēc Normana Karlsona, Armanda Apsāna, Egona Baltgaiļa, Modra Kalniņa, Mareka Krūča, Edgara Leimaņa, Ivertas Lerhas-Krūces, Eduarda Mazūra, Jura Mičerevska, Dzintara Ristersa, Santas Strodes, Olafa Švanka, Arnolda Vendes, Juriņa Višņakova un Leonīda Mohovikova konstitucionālajām sūdzībām,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2011. gada 26. oktobrī tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Maksātnespējas likuma 13. panta pirmās daļas 2. punkta, ciktāl tas attiecas uz personām, kuras savu darbību maksātnespējas procesa administratora amatā ir uzsākušas saskaņā ar likuma ”Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju” 13. panta prasību par augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, un Maksātnespējas likuma pārejas noteikumu 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 106. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Kopš Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 8. nodaļas “Cilvēka pamattiesības” spēkā stāšanās likumā noteiktās prasības maksātnespējas procesa administratora izglītībai ir vairākkārt mainītas.

1.1. Kad 1998. gadā stājās spēkā Satversmes 8. nodaļa, maksātnespējas procesa administratora tiesisko statusu regulēja 1996. gada 12. septembrī

pieņemtais likums „Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātne spēju”. Tas stājās spēkā 1996. gada 12. oktobrī un zaudēja spēku 2008. gada 1. janvārī. Šā likuma 13. pants „Administrators kvalifikācija” (2002. gada 13. jūnija likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 2003. gada 29. maija likumu) paredzēja: „Par administratoru var būt tikai tāda fiziskā persona, kurai ir augstākā juridiskā izglītība vai augstākā izglītība ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, vai ne mazāk kā triju gadu praktiskā darba pieredze uzņēmumu vai uzņēmēj sabiedrību pārraudzības institūcijās un izpildinstitūcijās, kura sekmīgi izpildījusi administratora specializācijas iegūšanai nepieciešamās sertifikācijas prasības un kurai atbilstoši šā likuma noteikumiem Aģentūra izsniegusi sertifikātu.”

1.2. Saeima 2007. gada 1. novembrī pieņēma jaunu Maksātne spējas likumu (turpmāk – 2007. gada Maksātne spējas likums), kas stājās spēkā 2008. gada 1. janvārī un zaudēja spēku 2010. gada 1. novembrī. Tā 13. panta „Administratoram izvirzītās prasības” pirmā daļa noteica:

„(1) Par administratoru var būt rīcībspējīga fiziskā persona: [..]

2) kura saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par otrā līmeņa augstākās profesionālās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi jurista kvalifikāciju vai saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par augstākās akadēmiskās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi zinātnisko grādu;

3) kurai ir vismaz triju gadu darba pieredze specialitātē; [..]

5) kura sekmīgi nokārtojusi administratoru eksāmenu;

6) kura ieguvusi maksātne spējas procesa administratora sertifikātu.”

Savukārt minētā likuma pārejas noteikumu 3. punkts noteica: „Sertifikāti, kas izsniegti līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai, atzīstami par spēkā esošiem tajos norādītajā termiņā. Pēc šā termiņa beigām personai, kurai ir augstākā juridiskā izglītība vai augstākā izglītība ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, ir tiesības uz administratora atestāciju šajā likumā noteiktajā kārtībā.”

1.3. Spēkā esošais Maksātne spējas likums pieņemts Saeimā 2010. gada 26. jūlijā. Tas stājās spēkā 2010. gada 1. novembrī. Tā 13. panta „Maksātne spējas procesa administratoram izvirzītās prasības un ierobežojumi” pirmā daļa paredz:

„Par maksātne spējas procesa administratoru (turpmāk – administrators) var būt rīcībspējīga fiziskā persona: [..]

2) kura saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par otrā līmeņa augstākās profesionālās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi jurista kvalifikāciju

vai saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par augstākās akadēmiskās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi zinātnisko grādu (turpmāk – apstrīdētā norma);

[..] 4) kurai pēc šā panta pirmās daļas 2. punktā minētās izglītības un kvalifikācijas iegūšanas ir vismaz triju gadu darba pieredze jurista vai tam pielīdzināmā amatā.”

Maksātnešpējas likuma 16. panta „Administrators sertificēšana un atkārtota sertificēšana” pirmā, otrā un trešā daļa nosaka:

„(1) Administrators sertifikāts ir dokuments, kas apliecina administrators profesionālo kvalifikāciju un dod personai tiesības uzņemties un pildīt administrators pienākumus.

(2) Personai, kura atbilst šā likuma 13. panta pirmās daļas prasībām un kura ir noklausījies administrators pretendentu apmācības kursu, ir tiesības iziet administrators sertificēšanu.

(3) Personai, kura sekmīgi izpildījusi visas sertifikācijas prasības, Administrators asociācija izsniedz administrators sertifikātu. Administrators sertifikāta darbības termiņš ir divi gadi. Administrators sertifikāta darbības termiņu var pagarināt, veicot atkārtotu sertificēšanu.”

Savukārt Maksātnešpējas likuma pārejas noteikumu 7. punkts (turpmāk – apstrīdētais pārejas noteikums) paredz:

„Administrators, kuriem sertifikāti izsniegti atbilstoši likuma “Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksātnešpēju” 13. panta prasībām par ne mazāk kā triju gadu praktiskā darba pieredzi uzņēmumu vai uzņēmējsabiedrību pārraudzības institūcijās un izpildinstitūcijās, bet kuriem nav augstākās izglītības tiesību zinātnē, šā likuma 13. panta pirmās daļas 2. punktā minētā prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnē piemērojama no 2017. gada 1. janvāra. Administrators, kuriem sertifikāti izsniegti līdz 2010. gada 31. oktobrim, bet kuriem nav augstākās izglītības tiesību zinātnē, šā likuma 13. panta pirmās daļas 2. punktā minētā prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnē piemērojama no 2017. gada 1. janvāra. Ja šā punkta pirmajā un otrajā teikumā minētais administrators nav uzsācis studijas izglītības iestādē augstākās izglītības iegūšanai tiesību zinātnē, viņš līdz 2012. gada 1. janvārim uzsāk tās un iesniedz Administrators asociācijai augstākās izglītības iestādes izsniegtu izziņu par studiju uzsākšanu. Šā punkta pirmajā un otrajā teikumā minētie administrators, kuri studē

augstākās izglītības iestādē, piesakoties uz atkārtotu sertificēšanu, iesniedz Administratoru asociācijai augstākās izglītības iestādes izsniegtu izziņu par studiju sekmīgu turpināšanu. Ja administrators šā punkta trešajā teikumā noteiktajā termiņā nav uzsācis studijas augstākās izglītības iestādē vai, piesakoties atkārtotai sertificēšanai, nav iesniedzis izziņu par studiju sekmīgu turpināšanu, viņa sertifikāts atzīstams par spēkā esošu tajā norādītajā termiņā un šo administratoru atkārtoti nesertificē.”

2. Izskatāmajā lietā ar Satversmes tiesas tiesneša 2011. gada 29. aprīļa lēmumu ir apvienotas divas lietas:

1) lieta Nr. 2011-04-01 „Par Maksātnešpējas likuma pārejas noteikumu 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 106. pantam”, kas ierosināta pēc Normana Karlsona (turpmāk – Pirmā pieteikuma iesniedzējs) konstitucionālās sūdzības;

2) lieta Nr. 2011-06-01 „Par Maksātnešpējas likuma 13. panta pirmās daļas 2. punkta, ciktāl tas attiecas uz personām, kuras savu darbību maksātnešpējas procesa administratora amatā ir uzsākušas saskaņā ar likuma „Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksātnešpēju” 13. panta prasību par augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam”, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, kuru iesnieguši Armands Apsāns, Egons Baltgailis, Modris Kalniņš, Mareks Krūcis, Edgars Leimanis, Iverta Lerha-Krūce, Eduards Mazūrs, Juris Mičerevskis, Dzintars Risters, Santa Strode, Olafs Švanks, Arnolds Vende, Jurijs Višņakovs un Leonīds Mohovikovs (turpmāk – Otrā pieteikuma iesniedzēji).

Abu pieteikumu iesniedzēji (turpmāk visi kopā – Pieteikumu iesniedzēji) ir sertificēti maksātnešpējas procesa administratori (turpmāk arī – administratori), kas ieguvuši augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, bet kam nav juridiskās izglītības.

2.1. Pirmā pieteikuma iesniedzējs lūdz atzīt apstrīdēto pārejas noteikumu par neatbilstošu Satversmes 1., 91. un 106. pantam.

Pirmā pieteikuma iesniedzējs norāda, ka viņam ir augstākā izglītība ekonomikas jomā. 2004. gadā atbilstoši tobrīd spēkā bijušajam regulējumam viņš sekmīgi izpildījis administratora specializācijas iegūšanai nepieciešamās sertifikācijas prasības un ieguvis administratora sertifikātu. Ņemot vērā tobrīd

spēkā bijušo administratora izglītības prasību regulējumu, viņš esot tiesiski paļāvies uz to, ka varēs arī turpmāk strādāt par administratoru. Lai gan 2007. gada Maksātnešpējas likumā administratoriem bijusi noteikta prasība pēc juridiskās izglītības, šā likuma pārejas noteikumu 3. punktā ietvertais regulējums to neesot attiecinājis uz jau esošajiem administratoriem. Turpretī apstrīdētajā pārejas noteikumā neesot līdzīga regulējuma.

Sešus gadus strādājot par maksātnešpējas procesa administratoru, Pirmā pieteikuma iesniedzējs esot ieguvis visas nepieciešamās praktiskās darba iemaņas un teorētiskās zināšanas, nemitīgi tās pilnveidojis ar mērķi sekmīgi pildīt administratora pienākumus un vairākkārt apliecinājis savas prasmes, sekmīgas administratora atestācijas rezultātā atjaunojot administratora sertifikātu. Uz administratoriem, kuriem ir darba pieredze un kuri var izpildīt atkārtotās sertifikācijas prasības, esot iespējams attiecināt saudzējošākus līdzekļus, kas viņu tiesības ierobežotu mazāk nekā prasība iegūt otru augstāko izglītību, bet tikpat efektīvi ļautu pārliecināties par administratora zināšanām un prasmēm.

Pirmā pieteikuma iesniedzējs norāda, ka neesot izvērtēts arī pamattiesību ierobežojuma samērīgums. Jurista kvalifikācijas iegūšanai nepieciešams ilgstošs laiks un ievērojami finanšu līdzekļi. Tā kā attiecīgas zināšanas un pieredze jau esot uzkrātas, darbojoties administratora amatā, juridiskās izglītības iegūšanai būtu tikai formāla nozīme.

Pirmā pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka administratori atrodies vienādos un salīdzināmos apstākļos ar zvērinātiem notāriem un zvērinātiem tiesu izpildītājiem. Arī šīm personām esot izvirzītas jaunas prasības attiecībā uz izglītību, proti, ka tām jāiegūst tiesību maģistra akadēmiskais grāds. Tomēr šī prasība neesot attiecināta uz amatā jau ieceltajiem notāriem. Savukārt zvērinātiem tiesu izpildītājiem izglītības iegūšanai atvēlētais laiks ievērojami pārsniedzot administratoriem atvēlēto laiku.

2.2. Otrā pieteikuma iesniedzēji lūdz atzīt apstrīdēto normu, ciktāl tā attiecas uz personām, kuras savu darbību maksātnešpējas procesa administratora amatā ir uzsākušas saskaņā ar likuma „Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksātnešpēju” 13. panta prasību par augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam.

Pēc Otrā pieteikuma iesniedzēju ieskata, viņi jau ir pierādījuši savas zināšanas un praktiskās iemaņas, kas nepieciešamas administratora darba veikšanai. Tāpēc

apstrīdētajā normā ietvertā prasība iegūt juridisko izglītību esot uzskatāma par viņiem Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

Otrā pieteikuma iesniedzēji neapstrīd, ka šis ierobežojums noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis. Tāpat viņi neapstrīd arī to, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tomēr šo mērķi varot sasniegt arī ar saudzējošākiem līdzekļiem. Par administratora pienākumu veikšanai nepieciešamajām zināšanām un iemaņām varot pārliecināties eksāmenā, ko administrators kārtos saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 9. novembra noteikumiem Nr. 1038 “Maksātnespējas procesa administratoru pretendentu apmācības un maksātnespējas procesa administratoru sertificēšanas kārtība” (turpmāk – Noteikumi Nr. 1038). Turklāt esot iespējams noteikt papildu apmācības kursus tajās tiesību zinātņu nozarēs, kuras ir nozīmīgas administratora pienākumu veikšanai.

Sabiedrības ieguvums no administratoriem paredzētā pamattiesību ierobežojuma neesot liels. Sabiedrības pārliecība par Otrā pieteikuma iesniedzēju kompetenci un spējām nevarot būtiski pieaugt tāpēc vien, ka viņi iegūs otru augstāko izglītību. Jau līdzšinējā sekmīgā darbība administratora amatā pierādot Pieteikuma iesniedzēju kompetenci. Turklāt Pieteikuma iesniedzējiem izvirzītā prasība iegūt otru augstāko izglītību esot saistīta ar ievērojamiem izdevumiem un laika patēriņu. Proti, lai izpildītu bakalaura un maģistra studiju programmu prasības, esot nepieciešami pieci līdz seši gadi. Studiju maksa sasniedzot aptuveni piecus līdz sešus tūkstošus latu.

Pēc Otrā pieteikuma iesniedzēju ieskata, apstrīdētā norma esot pretrunā ar vienlīdzības principu. Viņus pēc to tiesiskā stāvokļa varot salīdzināt ar divām personu grupām. Pirmkārt, ar administratoriem, kuri ir ieguvuši augstāko izglītību tiesību zinātnēs. Otrkārt, ar citu profesiju pārstāvjiem (detektīvs, dzīvojamās mājas pārvaldītājs), kuriem likumdevējs paredzējis priekšnoteikumus darbības uzsākšanai konkrētā profesijā.

Likumā izvirzīta prasība, ka administratora darbam ir nepieciešama ne tikai noteikta profesionālā izglītība, bet arī zināšanu, prasmju pārbaude un darbības novērtējums – sertificēšana un atkārtota sertificēšana. Administratori tiek atkārtoti sertificēti ik pēc diviem gadiem. Ja administrators nebūs paaugstinājis kvalifikāciju un viņa darbība neatbildīs normatīvo aktu prasībām, sertifikāts netikšot atjaunots.

Tādējādi personas spēju veikt administratora darbu varot novērtēt ne vien pēc apstrīdētajā normā noteiktā profesionālo izglītību apliecinošā dokumenta, bet arī noteiktā kārtībā pārbaudot tās zināšanas un prasmes.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto normu un apstrīdēto pārejas noteikumu (turpmāk – apstrīdētais regulējums), – **Saeima** – norāda, ka nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju viedoklim. Saeima uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst augstāka juridiskā spēka normām, un lūdz atzīt apstrīdēto regulējumu par atbilstošu Satversmes 1., 91. un 106. pantam.

Saeima nenoliedz, ka apstrīdētā norma paredz Pieteikumu iesniedzējiem Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu, taču tam esot leģitīms mērķis un tas atbilstot samērīguma principam. Vienlaikus Saeima, atsaucoties uz Satversmes tiesas praksi, norāda, ka robežas personas tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos ir noteiktas jau pašā Satversmes 106. pantā, proti, attiecībā uz katru nodarbošanos izvirzāmās kvalifikācijas prasības ietver minimālo izglītības līmeni, teorētisko zināšanu, prasmes un atbildības pakāpi, kas nepieciešama atbilstošo darba uzdevumu sekmīgai izpildei.

Saeima uzsver, ka administratoram maksātnespējas procesā ir galvenā nozīme efektīvā un objektīvā maksātnespējas tiesību aktu piemērošanā. Administratora pienākums esot aizsargāt parādnieka aktīvus un to vērtību, kā arī kreditoru un darba ņēmēju intereses. Tāpēc esot būtiski, lai administratoram būtu pienācīga kvalifikācija, kā arī tādas zināšanas, pieredze un personiskās īpašības, kas nodrošinātu efektīvu maksātnespējas procesa norisi un vispārēju uzticēšanos maksātnespējas normatīvajam regulējumam. Tādējādi apstrīdētā regulējuma leģitīmais mērķis esot maksātnespējas procesa tiesiska, efektīva un nepārtraukta norise, kas saskaņā ar Satversmes 116. pantu atbilstot citu personu tiesību aizsardzības interesēm.

Apstrīdētā norma prasot, lai administrators būtu ieguvis otrā līmeņa augstāko profesionālo izglītību, kura ietver jurista kvalifikāciju. Tāpat persona atbilstu apstrīdētās normas prasībām, ja iegūtu augstāko akadēmisko izglītību, proti, atbilstoši Augstskolu likuma 3. panta otrajai daļai saņemtu bakalaura vai maģistra grādu. Savukārt apstrīdētajā normā lietotie vārdi „zinātniskais grāds” Augstskolu likuma izpratnē tiesiskas sekas neradot un līdz šim neesot radījuši.

Saeima uzskata administratoriem izvirzīto prasību pēc augstākās juridiskās izglītības par loģisku un nepieciešamu, jo administratora pienākumi esot galvenokārt juridiska rakstura darbības. Neesot citu līdzekļu, kas garantētu to, ka visiem administratoriem neatkarīgi no viņu praktiskā darba pieredzes ir tiesību normu efektīvai piemērošanai nepieciešamās zināšanas. Valsts atzīts diploms par augstākās juridiskās izglītības iegūšanu esot pietiekams apliecinājums tam, ka administrators ieguvis zināšanas attiecīgajā tiesību jomā, un to nevarot uzskatīt tikai par formalitāti.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas Tieslietu ministrija (turpmāk – Tieslietu ministrija) – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91. un 106. pantam. Tas esot vērsts uz maksātnespējas procesa kvalitātes paaugstināšanu. Apstrīdētais regulējums negarantējot konkrētām personām tiesības ieņemt administratora amatu, bet gan nodrošinot, lai to ieņemtu personas ar piemērotu kvalifikāciju. Lielākā daļa no administratora pienākumiem esot juridiska rakstura darbības.

Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, apstrīdētā regulējuma mērķis ir nodrošināt to, ka visiem administratoriem ir jurista kvalifikācija, un tādējādi garantēt, ka administratori ir spējīgi realizēt efektīvu un likumīgu tiesiskās aizsardzības procesa, juridiskās personas maksātnespējas procesa un fiziskās personas maksātnespējas procesa norisi un mērķu sasniegšanu. Šis mērķis esot saistīts gan ar demokrātisko valsts iekārtu, gan ar sabiedrības drošību.

Atsaucoties uz Ministru kabineta 2010. gada 18. maija noteikumiem Nr. 461 „Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību”, Tieslietu ministrija uzsver, ka administratora profesija esot ietverta jurista profesijas standartā.

Maksātnespējas likums ieviešot daudzas novitātes un būtiski mainot maksātnespējas procesa sistēmu Latvijā. Līdz ar to esot mainījusies arī administratora loma šajā sistēmā un bijis nepieciešams pārskatīt administratoram izvirzāmās prasības. Apstrīdētais regulējums administratoram piešķirot plašākas pilnvaras un uzliekot lielāku atbildību nekā iepriekšējais regulējums.

Tieslietu ministrija uzsver, ka valsts atzīts diploms par augstākās juridiskās izglītības iegūšanu esot pietiekams un nepieciešams apliecinājums tam, ka

administrators ieguvīs zināšanas tiesību zinātnēs. Pretējā gadījumā jebkura prasība pēc konkrētas izglītības varētu tikt uzskatīta tikai par formalitāti un personas varētu atsaukties uz pietiekamām zināšanām, kas iegūtas praksē. Noteikumos Nr. 1038 paredzētā administratoru apmācība nevarot aizvietot augstākās izglītības iestādē iegūtu kompetenci un neesot alternatīvs leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis. Apstrīdētais regulējums paredzot pietiekamu pārejas periodu, kurā administratori, kuriem nav juridiskās izglītības, var to iegūt. Atšķirīgā attieksme pret Pieteikumu iesniedzējiem un citām personu grupām, uz kurām norādīts pieteikumos, esot noteikta pēc objektīva kritērija, proti, pēc izglītības.

5. Pieaicinātā persona – valsts aģentūra „Maksātnespējas administrācija” (turpmāk – Administrācija) – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91. un 106. pantam. Tā nenoliedz, ka apstrīdētais regulējums paredz Pieteikumu iesniedzējiem Satversmes 106. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu, taču tas esot noteikts ar likumu, tam esot leģitīms mērķis un tas atbilstot samērīguma principam.

Administrācija uzsver, ka apstrīdētajā regulējumā noteiktā prasība pēc augstākās izglītības tiesību zinātnēs ir izvirzīta sakarā ar administratoram piešķirtajām plašajām pilnvarām maksātnespējas procesā. Veicot daudzus Maksātnespējas likumā paredzētos uzdevumus, administratoram esot nepieciešama ne vien praktiskā darba pieredze, bet arī vispusīgas teorētiskas juridiskās zināšanas. Administratoram tikai daļēji esot nepieciešamas ekonomista un finansista darba iemaņas, taču bez juridiskās izglītības viņš nevarot iztikt.

Pārbaudot administratoru rīcības atbilstību likuma prasībām, kā arī izskatot sūdzības, Administrācija 2010. gadā esot pieņēmusi 398 lēmumus par administratora rīcību konkrētā maksātnespējas procesā. 48 gadījumos administratoram uzlikts tiesisks pienākums novērst konstatētos normatīvo aktu pārkāpumus. Tāpat Administrācijas Administratoru uzraudzības departaments 2010. gadā iesniedzis tiesā 86 pieteikumus par administratora atcelšanu no pienākumu pildīšanas.

6. Pieaicinātā persona – biedrība „Latvijas Sertificēto maksātnespējas procesa administratoru asociācija” (turpmāk – Asociācija) – uzskata, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1., 91. un 106. pantam. Satversmes

106. pantā paredzētās tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos esot ierobežotas jau tajā pašā pantā. Šīs tiesības esot nesaraujami saistītas ar personas spējām un kvalifikāciju. Ņemot vērā administratora uzdevumus un atbildību, prasība par obligātu juridisko izglītību esot izvirzīta pamatoti.

Administratoru apmācības programma šobrīd esot izveidota personām, kuras ieguvušas izglītību tiesību zinātnēs. Administratoru apmācības un sertifikācijas process nodrošinot pārliecību par to, ka personas, kuras ieguvušas juridisko izglītību, ir ieguvušas arī administratora darbam nepieciešamās zināšanas ekonomikas, vadības un finanšu jomā. Administratora eksāmenā kopējie 440 jautājumi esot iedalāmi šādās proporcijās: grāmatvedība un finanses – 40 jautājumi; nodokļi un to administrēšana – 40 jautājumi; ekonomika un komersanta pārvalde – 40 jautājumi, savukārt maksātnespējas procesam atvēlēti 120 jautājumi.

Atkārtotas sertifikācijas procesā netiekot pārbaudītas administratora zināšanas konkrētos priekšmetos, bet tiekot vērtēti profesionālās darbības un kvalifikācijas pilnveides rādītāji.

Secinājumu daļa

7. Pirmā pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētā pārejas noteikuma atbilstību tiesiskās paļāvības principam, kas izriet no Satversmes 1. panta. Tāpat viņš lūdz izvērtēt apstrīdētā pārejas noteikuma atbilstību Satversmes 106. pantā nostiprinātajām tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai, kā arī Satversmes 91. pantā noteiktajam vienlīdzības principam (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 1. – 12. lpp.*).

Savukārt Otrā pieteikuma iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajā teikumā nostiprinātajām pamattiesībām un Satversmes 91. panta pirmajā teikumā noteiktajam vienlīdzības principam (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 34. – 46. lpp.*).

Abos pieteikumos ir sniegts līdzīgs Satversmes 91. pantā un 106. pantā ietvertu tiesību aizskārums pamatojums, taču apstrīdētas atšķirīgas normas.

8. Satversmes tiesa secina, ka 2011. gada 29. aprīļa lēmumā par lietu apvienošanu un atbildes raksta iesniegšanas termiņa pagarināšanu ir ieviesusies tehniska kļūda (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 31. – 32. lpp.*). Pēc Pirmā pieteikuma

iesniedzēja konstitucionālās sūdzības ierosināta lieta Nr. 2011-04-01 „Par Maksātnespējas likuma pārejas noteikumu 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 106. pantam” (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 21. – 24. lpp.*). Savukārt pēc Otrā pieteikuma iesniedzēju konstitucionālās sūdzības ir ierosināta lieta Nr. 2011-06-01 „Par Maksātnespējas likuma 13. panta pirmās daļas 2. punkta, ciktāl tas attiecas uz personām, kuras savu darbību maksātnespējas procesa administratora amatā ir uzsākušas saskaņā ar likuma „Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju” 13. panta prasību par augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam” (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 129. – 131. lpp.*). Līdz ar to lietas nosaukums ir izsakāms šādā redakcijā:

„Par Maksātnespējas likuma 13. panta pirmās daļas 2. punkta, ciktāl tas attiecas uz personām, kuras savu darbību maksātnespējas procesa administratora amatā ir uzsākušas saskaņā ar likuma ”Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju” 13. panta prasību par augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam un Maksātnespējas likuma pārejas noteikumu 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 106. pantam”.

9. Apstrīdētajā normā likumdevējs noteicis, ka par administratoru var būt persona, kura saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par otrā līmeņa augstākās profesionālās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi jurista kvalifikāciju vai saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par augstākās akadēmiskās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi zinātnisko grādu.

Savukārt apstrīdētais pārejas noteikums paredz periodu, kurā sertificētiem administratoriem ar augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā ir jāiegūst augstākā izglītība tiesību zinātnēs, lai varētu turpināt administratora pienākumu pildīšanu.

Līdzšinējā Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka pamattiesību aizskārums var būt nākotnē sagaidāms vai arī potenciāls (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.4. punktu un 2002. gada 20. maija spriedumu lietā Nr. 2002-01-03*). Tiesību doktrīnā izteikts viedoklis, ka potenciāls, kā arī nākotnē gaidāms aizskārums

nozīmē to, ka cilvēka pamattiesības tiks aizskartas, – pastāv pamatota un ticama iespējamība, ka apstrīdētās normas piemērošana varētu radīt nelabvēlīgas sekas konstitucionālās sūdzības iesniedzējam (*sk.: Rodiņa A., Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 161. – 168.lpp.*).

Pieteikumu iesniedzēji ir sertificēti administratori, kuri nav ieguvuši apstrīdētajā regulējumā noteikto augstāko izglītību tiesību zinātnēs. Atbilstoši normatīvajam regulējumam, kas bija spēkā šo personu sertifikācijas laikā, administratora kvalifikāciju apliecināja augstākā izglītība ekonomikas, finanšu vai vadības jomā vai augstākā juridiskā izglītība, vai ne mazāk kā triju gadu praktiskā darba pieredze uzņēmumu vai uzņēmēj sabiedrību pārraudzības institūcijās un izpildinstitūcijās.

Satversmes tiesa konstatē, ka apstrīdētais regulējums nākotnē skars Pieteikumu iesniedzējus, ja viņi apstrīdētajā pārejas noteikumā minētajos termiņos neuzsāks studijas un neiegūs augstāko izglītību tiesību zinātnēs. Ņemot vērā to, ka prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnēs noteikta apstrīdētajā normā, Satversmes tiesai jāizvērtē, vai tā atbilst Satversmes 91. pantā un 106. pantā noteiktajām pamattiesībām.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. un 106. pantam.

10. Apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. un 106. pantam lūdz izvērtēt Otrā pieteikuma iesniedzēji. No viņu pieteikuma secināms, ka tiek lūgts atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 106. panta pirmajam teikumam (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 34. – 46. lpp.*).

10.1. Satversmes 91. pants nosaka: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Satversmes 91. pantā ir ietverti divi savstarpēji cieši saistīti, tomēr dažādi principi: vienlīdzības princips – pirmajā teikumā – un diskriminācijas aizlieguma princips – otrajā teikumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.3. punktu*). Satversmes 91. panta otrajā teikumā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma principa mērķis ir novērst iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, piemēram, rasi, tautību vai dzimumu, tiktu ierobežotas personas pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr.2008-37-03*

6. punktu). Tomēr lietas materiālos nav norādīts, ka apstrīdētajā normā paredzētā atšķirīgā attieksme būtu balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju.

Līdz ar to Satversmes tiesa šīs lietas ietvaros vērtēs apstrīdētās normas atbilstību vienlīdzības principam, kas noteikts Satversmes 91. panta pirmajā teikumā.

10.2. Satversmes 106. pants nosaka: “Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.” Otrā pieteikuma pamatojums neskar piespiedu darba aizlieguma pārkāpumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa šīs lietas ietvaros vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

10.3. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka Satversmes 91. panta pirmajā teikumā noteiktais vienlīdzības princips pamatā piemērojams kopā ar citām pamattiesībām. Satversmes 91. pantā nostiprinātās tiesības ir “salīdzinošas”, proti, tās var pieprasīt vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi nevar atklāt, kādai šai attieksmei jābūt, proti, vai tai jābūt labvēlīgai vai nelabvēlīgai. Lai izvēlētos vienu no šiem risinājumiem, jāņem vērā jau citi apsvērumi, kas atrodas ārpus vienlīdzības jēdziena robežām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-17-01 6.2.1. punktu*).

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 91. panta pirmajam teikumam vērtējama kopsakarā ar Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktajām pamattiesībām.

11. Satversmes tiesa savā praksē vairākkārt interpretējusi Satversmes 106. panta pirmo teikumu un ir lēmusi par tā interpretācijas metodoloģiju un saturu. Satversmes 106. pantā ietvertais jēdziens “nodarbošanās” attiecināms uz nodarbinātību gan privātajā, gan publiskajā sektorā, turklāt arī uz tādām profesijām, kurās darba tiesiskās attiecības netiek dibinātas uz Darba likumā regulētā darba līguma pamata (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2003-12-0106 7. punktu*).

Tādējādi uz administratora amatu ir attiecināmas Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības.

12. Satversmes 106. panta pirmais teikums paredz personai tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, ņemot vērā visu to spēju, zināšanu un prasmju kopumu, kas raksturo konkrētās personas sagatavotību un piemērotību noteikta darba veikšanai, ņemot vērā gan izglītību, gan arī praktisko pieredzi konkrētā darbā, gan arī citas zināšanas, prasmes un iemaņas, ko attiecīgā persona ieguvusi un attīstījusi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-08-01 7. punktu*).

Apstrīdētajā normā noteiktās prasības attiecas ne vien uz administratora amata pretendentiem, bet arī uz sertificētiem administratoriem, kuriem nav augstākās izglītības tiesību zinātnēs.

Lai izvērtētu, vai prasība par augstāko izglītību atbilst Satversmes 106. pantā noteiktajām pamattiesībām, jānoskaidro, vai šajā prasībā ietverts kāds no šo tiesību ierobežojumiem (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. marta sprieduma lietā Nr. 2004-13-0106 20. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēji ir ieguvuši augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, apguvuši administratoriem paredzēto apmācību, likumā noteiktajā kārtībā pierādījuši savas zināšanas un prasmes administratora sertifikācijas procesā un jau vairākus gadus strādā administratora amatā. Atbilstoši apstrīdētajai normai persona vairs nevarēs būt maksātnespējas procesa administrators, ja nebūs ieguvusi augstāko juridisko izglītību.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo Satversmes 106. panta pirmajā teikumā paredzētās pamattiesības.

13. Satversmes tiesa vairākos spriedumos norādījusi, ka tiesiskās vienlīdzības princips liek vienādi izturēties pret personām, kas ir vienādos un salīdzināmos apstākļos. Atšķirīga attieksme pret šādām personām pieļaujama vienīgi tad, ja tai ir saprātīgs un objektīvs pamats. Tiesiskās vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Tikai tad, ja tiek konstatēts, ka pastāv objektīvs un saprātīgs pamats, vienlīdzības princips pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, vai vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 13. punktu un 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 6. punktu*).

Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

Izvērtējot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai ir jānoskaidro: 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos; 2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām; 3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips.

14. Lai noteiktu, vai un kuras personas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, nepieciešams atrast šīs grupas vienojošo pazīmi (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija sprieduma lietā Nr. 2003-23-01 12. punktu*).

14.1. Augstākā izglītība kā priekšnoteikums personas darbībai administratora amatā bija noteikta jau 1996. gada 12. septembra likuma „Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksātspēju” 13. pantā. Administratora amata pretendenti tomēr nebija obligāti pienākuma iegūt augstāko izglītību tiesību zinātnēs. Par administratoriem varēja būt arī personas ar augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, kā arī personas, kurām bija ne mazāk kā triju gadu praktiskā darba pieredze uzņēmumu vai uzņēmējsabiedrību pārraudzības institūcijās un izpildinstitūcijās.

Savukārt 2007. gada Maksātspējas likumā likumdevējs īpaši noteica, ka administratora pretendenti jāiegūst augstākā profesionālā izglītība tiesību zinātnēs un jurista kvalifikācija. Šī prasība tomēr netika attiecināta uz tām personām, kuras jau darbojās administratora amatā. Tādējādi administratora pienākumus drīkstēja veikt divas personu grupas: 1) personas, kuras kļuva par administratoriem saskaņā ar 1996. gada 12. septembra likumu „Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksātspēju”; 2) personas, kuras ieguva augstāko juridisko izglītību pēc 2007. gada Maksātspējas likuma spēkā stāšanās, proti, pēc 2008. gada 1. janvāra. Turpretī apstrīdētā norma prasību par augstāko juridisko izglītību attiecina uz visiem jau sertificētajiem administratoriem, kā arī uz personām, kas vēlēsies iegūt administratora sertifikātu. Līdz ar to apstrīdētā norma

liegs sertificētajiem administratoriem, kuri ieguvuši augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā vai kuriem ir ne mazāk kā triju gadu praktiskā darba pieredze uzņēmumu vai uzņēmējdarbību pārraudzības institūcijās un izpildinstitūcijās, pildīt administratora pienākumus.

Otrā pieteikuma iesniedzēji norāda, ka jau ir ieguvuši vienu augstāko izglītību, tikai ne tiesību zinātnēs, bet citās jomās. Viņi uzskata, ka atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar divām personu grupām: 1) administratoriem, kuri ieguvuši augstāko izglītību tiesību zinātnēs; 2) citu profesiju pārstāvjiem (dzīvojamo māju pārvaldītājiem, detektīviem), kuriem likumdevējs izvirzījis priekšnoteikumus darbības uzsākšanai konkrētā profesijā (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 43. – 44. lpp.*).

Satversmes tiesa jau agrāk uzsvērusi praktiskā darba pieredzes nozīmi, piemēram, dzīvojamo māju pārvaldītāju pienākumu veikšanā (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 19. punktu*). Praktiskā darba pieredze ir būtisks priekšnoteikums arī administratora pienākumu veikšanai. Taču šo pienākumu apjoms būtiski atšķiras. Administrācija, Asociācija un Tieslietu ministrija pamatoti norāda, ka administratoriem, veicot Maksātnespējas likumā noteiktos uzdevumus, pareizi un efektīvi izmantojot likumā noteiktās pilnvaras, ir nepieciešama ne vien praktiskā darba pieredze, bet arī vispusīgas juridiskās zināšanas (*sk. lietas materiālu 3. sējuma 44., 54., 58. – 59. lpp.*). Maksātnespējas likuma 13. panta pirmās daļas 4. punkts ietver prasību administratora amata pretendenta iegūt vismaz triju gadu darba pieredzi jurista vai tam pielīdzināmā amatā. Lai gan likumdevējs tādējādi uzsvēris darba pieredzes nozīmi administratora pienākumu veikšanā, tā nevar aizstāt vispusīgas juridiskās zināšanas.

Administratoram salīdzinājumā ar citiem profesionālās darbības veicējiem likumdevējs ir noteicis atšķirīgus pienākumus un atbildību. Tāpēc likumdevēja noteiktās izglītības prasības administratoriem ir atšķirīgas. Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstība vienlīdzības principam ir vērtējama tikai kontekstā ar administratora izglītībai izvirzāmajām prasībām.

Vienādos un salīdzināmos apstākļos atrodas personas, kas ieguvušas augstāko izglītību ekonomikas, finanšu vai vadības jomā, un personas ar augstāko izglītību tiesību zinātnēs.

14.2. Apstrīdētā norma noteic, ka par maksātnespējas procesa administratoru var būt tikai tāda persona, kura saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par

augstākās izglītības iegūšanu tiesību zinātnēs. Līdz ar to personām, kurām nav augstākās juridiskās izglītības, bet kuras apstrīdētās normas spēkā stāšanās laikā jau bija sertificēti maksātnespējas procesa administratori, ir pienākums iegūt vēl vienu augstāko izglītību – tiesību zinātnēs.

Taču minēto izglītības prasību apstrīdētā norma neizvirza administratoriem, kuri augstāko juridisko izglītību ieguvuši laika posmā, kad bija spēkā likums „Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksātnespēju”. Minētā prasība nav attiecināma uz personām, kuras kļuva par administratoriem pēc 2008. gada 1. janvāra, jo šīm personām augstākā juridiskā izglītība jau bija obligāta saskaņā ar 2007. gada Maksātnespējas likuma normām.

Līdz ar to apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret personām ar augstāko izglītību ekonomikas, finanšu vai vadības jomā un personām ar augstāko izglītību tiesību zinātnēs.

15. Lietā nav materiālu, kas radītu šaubas par to, ka apstrīdētā norma pieņemta un izsludināta pienācīgā procesuālā kārtībā.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums ir noteikts ar likumu.

16. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka 106. pantā paredzētās tiesības „var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”.

Saeima norāda, ka administratora amats tika ieviests, lai nodrošinātu tiesisku un efektīvu maksātnespējas procesa gaitu, jo īpaši par maksātnespējīgiem atzīto uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) mantas pārvaldi. Šāds maksātnespējas process palīdzot uzlabot un stabilizēt uzņēmējdarbības vidi, kā arī mazinot komersantu ikdienas risku (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 52. – 53. lpp.*). Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, augstākā izglītība tiesību zinātnēs administratoram vajadzīga arī tāpēc, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo normatīvo regulējumu administratoram piešķirtas plašākas pilnvaras, citastarp samazinot kreditoru sapulces nozīmi. Palielinot administratora lomu, tiek īstenots Maksātnespējas likuma mērķis,

sekmēta maksātnespējas procesa efektivitāte un ātrums (*sk. lietas materiālu 3. sējuma 57. – 58. lpp.*).

Maksātnespējas process ir vērsts galvenokārt uz kreditoru un parādnieku tiesību aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 9.4. punktu*). Satversmes tiesa, atsaucoties uz Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas atzīto, savulaik secināja, ka administratora galvenais uzdevums ir nodrošināt maksātnespējas procesa efektivitāti (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 10.2. punktu*). Ievērojot administratora pienākumu apjomu, ir nepieciešams, lai viņam būtu atbilstoša kvalifikācija, zināšanas un pieredze. Tas nodrošina ne vien maksātnespējas procesa netraucētu norisi, bet arī sabiedrības uzticēšanos maksātnespējas regulējuma efektivitātei. Tādējādi saīsinās maksātnespējas procesa ilgums, samazinās šā procesa izmaksas un palielinās tā ietvaros atgūto līdzekļu apmērs. Tas atbilst kreditoru, parādnieka un valsts interesēm, kā arī veicina šo interešu sabalansēšanu.

Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir citu personu tiesību aizsardzība.

17. Samērīguma princips noteic, ka gadījumos, kad publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm. Lai secinātu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu šā mērķa sasniegšanai un vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu*).

18. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka attiecībā uz katru nodarbošanos izvirzāmās kvalifikācijas prasības ietver minimālo izglītības līmeni, teorētiskās zināšanas, prasmes un atbildības pakāpi, kas nepieciešama šā darba pamatuzdevumu sekmīgai izpildei, un izglītība ir viens no kritērijiem, lai persona pierādītu savu piemērotību attiecīgā amata pildīšanai (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 4. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-16-01 secinājumu daļas 2.2. un 4.2. punktu*).

Administrācija un Asociācija norāda, ka administratoram, veicot Maksātnespējas likumā noteiktos pienākumus, ir nepieciešamas juridiskās zināšanas (*sk. lietas materiālu 3. sējuma 43. – 44., 54. lpp.*). Var piekrist, ka minētās zināšanas ir vajadzīgas, lai pareizi piemērotu tiesību normas un panāktu optimālu un taisnīgu risinājumu konkrētās maksātnespējas procesa situācijās. Tāpēc administratoram ir nepieciešama atbilstoša izglītība.

Atbilstoši Augstskolu likuma 1. panta 2. punktam termins “augstākā izglītība” nozīmē izglītības pakāpi, kurā pēc vidējās izglītības iegūšanas notiek zinātnē vai mākslā, vai arī zinātnē un mākslā pamatota personības attīstība izraudzītajā akadēmisko vai profesionālo, vai akadēmisko un profesionālo studiju novirzienā, kā arī sagatavošanās zinātniskai vai profesionālai darbībai.

Satversmes tiesa šā sprieduma 14.1. punktā jau secināja, ka praktiskā darba pieredze ir būtisks priekšnoteikums administratora pienākumu veikšanai. Taču tā nevar aizstāt administratora pienākumu veikšanai nepieciešamās juridiskās zināšanas.

Apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

19. Otrā pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētās normas leģitīmo mērķi var sasniegt ar saudzējošākiem līdzekļiem, piemēram, ar eksaminācijas vai administratoru apmācības palīdzību (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 39. – 46. lpp.*). Savukārt Saeima uzskata, ka tikai valsts atzīts diploms par augstākās juridiskās izglītības iegūšanu apliecina to, ka administrators ieguvis nepieciešamās zināšanas tiesību jomā (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 57. lpp.*).

19.1. Valstij jebkuras nozares vai jomas sakārtošanai ir jārada tāds tiesiskās regulēšanas mehānisms, saskaņā ar kuru izraudzītā mērķa sasniegšanai tiek izmantoti efektīvi līdzekļi. Nosakot pamattiesību ierobežojumus, likumdevējam ir jāizvēlas iespējami saudzējošāki leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekļi. Līdz ar to ir jāizvērtē, vai to pašu mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 18.3. punktu*).

Vērtējot, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādā veidā, Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2008-47-01 15. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs, vai ir iespējams leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē sasniegt ar citiem, personu tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

19.2. Maksātnespējas likuma projekts sākotnēji paredzēja, ka ikvienam administratoram nepieciešamas vai nu divas augstākās profesionālās otrā līmeņa izglītības un attiecīgi gan jurista, gan arī ekonomista kvalifikācija, vai arī akadēmiskā izglītība tiesību zinātnēs un zinātniskais grāds. No minētā projekta anotācijas izriet, ka par šādu redakciju pozitīvu viedokli bija izteikusi arī Asociācija (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 65. – 98. lpp.*).

Apstrīdētā norma pašreizējā, tas ir, spēkā esošajā redakcijā Maksātnespējas likuma projektā tika ietverta otrajā lasījumā. Saeima norāda, ka attiecīgais priekšlikums iesniegts, pamatojoties uz Ministru kabineta 2010. gada 9. februāra sēdē lemto (prot. Nr. 7 50. §) (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 54. lpp.*).

19.3. Satversmes tiesa ir norādījusi: „Par kritēriju, pēc kura norobežo profesijas, kurās nepieciešamo profesionālo kvalifikāciju apliecina noteikta profesionālā izglītība, un profesijas, kurās nepieciešamā profesionālā kvalifikācija var tikt apliecināta citādā veidā, kalpo tas, vai attiecīgā profesija ir reglamentēta” (*Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā 2009-74-01 18.2. punkts*).

Otrā pieteikuma iesniedzēji norāda, ka administratora profesija nav iekļauta likumā „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” minēto profesiju sarakstā (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 40. lpp.*). Savukārt Tieslietu ministrija norāda, ka administratora amats ir ietverts Ministru kabineta 2010. gada 18. maija noteikumos Nr. 461 „Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību” (turpmāk – Noteikumi Nr. 461) noteiktajā profesiju klasifikatorā (*sk. lietas materiālu 3. sējuma 57. lpp.*).

Saskaņā ar likuma „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” 1. panta 12. punktu reglamentētā profesija ir Latvijas Republikā reglamentēta profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums šajā likumā noteiktajās profesijās, kā arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstīs reglamentēta tāda profesionālā darbība vai reglamentētu profesionālo darbību kopums, kuru uzsākšanai un veikšanai attiecīgās valsts tiesību aktos izvirzītas atbilstošas

profesionālās kvalifikācijas prasības. Viens no minētā likuma mērķiem ir nodrošināt profesionālās darbības atbilstību noteiktām kvalitātes prasībām un kritērijiem, ja šī darbība ir saistīta ar sabiedrības interešu aizsardzību, sabiedrības drošību un veselības aizsardzību. Līdz ar to izglītības prasība ir īpaši svarīga tām profesijām, kuras tiek noteiktā kārtībā reglamentētas.

Satversmes tiesa konstatē, ka likumā „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” administrators nav minēts. Taču šā likuma 3. panta pirmā daļa noteic, ka minimālās prasības reglamentēto profesiju izglītības programmām nosaka likums un Ministru kabineta noteikumi.

Saskaņā ar Noteikumos Nr. 461 ietverto profesiju klasifikatoru administratora amats ietilpst jurista profesijas standartā kā citur neklasificēts juridisko lietu vecākais speciālists (kods 2619 09). Administratora pienākums ir veikt tiesiskās aizsardzības procesa un juridisko un fizisko personu maksātspējas procesa administratora pienākumus. Līdz ar to administratora pienākumu veikšanai ir nepieciešamas ne tikai ekonomikas, vadības vai finanšu zinības, bet arī jurista izglītība.

No profesijas standarta secināms, ka administratora pienākumi jāveic juristam (kods 1.20.), kurš ieguvis profesionālās darbības veikšanai nepieciešamās profesionālās kompetences, kā arī apguvis pamatzdevumu veikšanai nepieciešamās prasmes un zināšanas.

Arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tirdzniecības tiesību komitejas vadlīnijās maksātspējas tiesību politikas veidotājiem izteikts viedoklis, ka sakarā ar daudzu maksātspējas procesu sarežģītību ir vēlams, lai administratoram būtu atbilstoša kvalifikācija tiesību zinātnē (ne vien maksātspējas tiesībās, bet arī komerciesībās un finanšu tiesībās), kā arī atbilstoša pieredze ekonomikas un finanšu jomā, ieskaitot grāmatvedību [*sk. United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) Legislative Guide on Insolvency Law, United Nations, New York, 2005, p. 175 http://www.cnudmi.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf].*

Tiesību zinātņu priekšmetu saturs un prasības, iegūstot augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, būtiski atšķiras no prasībām, kādas tiesību zinātņu studiju kursiem noteiktas augstākās juridiskās izglītības programmās. Pieteikumu iesniedzēju apgūtie studiju kursi tiesību zinātnēs nav salīdzināmi ar to

juridisko zināšanu kopumu, kas ir apgūstams tiesību zinātņu studiju programmas ietvaros.

Līdz ar to nav pamatots Otrā pieteikuma iesniedzēju uzskats, ka administratoram nav nepieciešams iegūt augstāko izglītību tiesību zinātnēs.

19.4. Lai arī kādā sfērā persona būtu nodarbināta – publiskajā vai privātajā, valsts ir tiesīga noteikt prasības, saskaņā ar kurām personai, izvēloties konkrētu nodarbošanos, jāapliecina savas spējas un kvalifikācija, iegūstot profesionālo izglītību. Likumdevējam ir rīcības brīvība noteikt konkrētai profesionālajai darbībai nepieciešamo izglītību, kā arī izvirzīt citas prasības konkrētai profesijai, ciktāl tas nepieciešams sabiedrības interesēs (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-74-01 14. punktu*).

Labums, ko sabiedrība gūst no formāla izglītības kritērija piemērošanas, visupirms ir drošība par to, ka valsts funkciju pildīšana uzticēta personām, kuru teorētiskā un praktiskā sagatavotība ir pietiekama. Dokuments par formālo izglītību apliecina teorētiskās un praktiskās sagatavotības esamību, taču šāda dokumenta neesamība pati par sevi katrā konkrētā gadījumā nebūt neaplicina, ka nav arī attiecīgo zināšanu un prasmju. Tomēr gadījumos, kad personai tiek uzticēta valsts vara, svarīgi ir ne vien tas, vai persona ir pienācīgi sagatavota, bet arī tas, ka šī sagatavotība ir apliecināta noteiktā veidā un sabiedrība var būt pārliecināta, ka persona spēj pienācīgā kvalitātē izpildīt tai uzticētos pienākumus (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 19.2. punktu*).

Administrators ir tiesas iecelta persona, kura pilda valstij nozīmīgas funkcijas. Līdz ar to likumdevējam savas rīcības brīvības ietvaros ir tiesības noteikt tādas administratora izglītības prasības, kādas tas uzskata par nepieciešamām leģitīmā mērķa sasniegšanai. Likumdevējs, izvērtējot normatīvā regulējuma raksturu un administratoram piešķirto pilnvaru apjomu, var attiecībā uz administratora izglītību noteikt arī stingrākas prasības nekā līdz šim.

19.5. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 1038 4. punktu administratora amata pretendentu apmācības programmā iekļaujami šādi priekšmeti: civiltiesības un civilprocess; administratīvais process; maksātnespējas process; grāmatvedība un finanses; nodokļi un to administrēšana; ekonomika un komersantu pārvalde; darba tiesības un darba aizsardzība; lietvedība un arhīvniecība; ētika. Asociācija norāda, ka administratoru apmācības programma šobrīd ir izveidota personām, kuras ieguvušas izglītību tiesību zinātnēs.

Asociācija nenodrošina personu zināšanu pārbaudi priekšmetos, kuri parasti tiek padziļināti studēti, iegūstot juridisko izglītību (*sk. lietas materiālu 3. sējuma 52. lpp.*). Administratora amata pretendentu apmācības un administratoru sertificēšanas process nodrošina zināšanu pārbaudi, kuras rezultātā var pārliecināties par to, ka personas ar augstāko juridisko izglītību ir ieguvušas administratora darbībai nepieciešamās zināšanas ekonomikas, vadības vai finanšu jomā (*sk. lietas materiālu 3. sējuma 51., 53. lpp.*).

Līdz ar to administratora pretendentu apmācības programmas uzdevums nav nodrošināt juridisko zināšanu iegūšanu.

19.6. Administratora darbība reizi divos gados tiek izvērtēta atkārtotas sertificēšanas procesā. Atkārtotas sertificēšanas kārtību paredz Noteikumu Nr. 1038 70. punkts. Atkārtotas sertificēšanas laikā Asociācija izvērtē administratora profesionālās darbības un kvalifikācijas pilnveides rādītājus 24 mēnešu periodā. Vērtēšana notiek, summējot Noteikumu Nr. 1038 70. punktā minētos punktus. Lai administratoram būtu tiesības tikt atkārtoti sertificētam, viņam jāiegūst vismaz 100 punkti, no kuriem vismaz 50 saņemti par kvalifikācijas pilnveidi un vismaz 50 – par profesionālo darbību.

Atkārtotas sertificēšanas mērķis nav personas juridisko zināšanu pārbaude. Taču atkārtotas sertificēšanas procesā ir iespējams pārliecināties par to, vai administratori savas zināšanas sekmīgi izmanto praksē un vai viņi tās papildina. Gan Tieslietu ministrija, gan Asociācija pamatoti norāda, ka šī procedūra neaptver administratora pienākumu efektīvai veikšanai nepieciešamo juridisko zināšanu pārbaudi (*sk. lietas materiālu 3. sējuma 59. – 60., 52. – 53. lpp.*).

Lai gan līdz ar atkārtotu sertificēšanu ir nodrošināta regulāra administratoru darbības pārbaude, sertificēšana nav administratora juridisko zināšanu pārbaudes līdzeklis.

19.7. Apstrīdētās normas mērķis ir nevis nodrošināt to, lai persona būtu sasniegusi noteiktu izglītības pakāpi, bet gan noteikt personai izvirzāmās izglītības un kvalifikācijas prasības konkrētā zinātnes nozarē.

Apstrīdētā norma nodrošina administratoram nepieciešamo speciālo zināšanu apguvi tiesību zinātnēs. Valsts ir noteikusi kārtību, kādā persona var apliecināt nepieciešamo zināšanu apguvi, proti, to var apliecināt tikai ar valsts atzītu augstākās izglītības dokumentu, kas pierāda personas kompetenci tiesību jautājumos. Tādējādi

sabiedrība gūst pārlicību par to, ka persona ir kompetenta veikt administratora pienākumus.

Līdz ar to nav citu, alternatīvu līdzekļu, ar kuriem apstrīdētās normas legītīmo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

20. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka likumdevējs nepamatoti noteicis personām, kurām jau ir augstākā izglītība, pienākumu iegūt augstāko juridisko izglītību. Tādējādi personas pamattiesību ierobežojums esot nesamērīgi liels salīdzinājumā ar sabiedrības ieguvumu (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 41. – 45. lpp.*).

Apstrīdētais regulējums neliedz personām, kurām nav augstākās izglītības tiesību zinātnēs, vēl noteiktu laiku veikt administratora pienākumus. Likumdevējs ir izvēlējis saudzējošu risinājumu legītīmā mērķa sasniegšanai, nosakot pārejas periodu apstrīdētajā normā noteiktās izglītības prasības izpildei.

Satversmes tiesa šā sprieduma 19. punktā jau secināja, ka prasība iegūt augstāko juridisko izglītību atzīstama par atbilstošāko risinājumu apstrīdētās normas legītīmā mērķa sasniegšanai. Augstākā izglītība tiesību zinātnēs nodrošina administratora amata pienākumu izpildei nepieciešamās zināšanas, un apstrīdētajā normā noteiktajai atšķirīgajai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats.

Sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas ir lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu, un apstrīdētā norma atbilst samērīguma principam.

21. Pirmā pieteikuma iesniedzējs Satversmes tiesā apstrīd Maksātnešpējas likuma pārejas noteikumu 7. punktu. Tajā noteikts termiņš, līdz kuram sertificētajiem administratoriem jāiegūst augstākā juridiskā izglītība, kā arī laika periods, kurā uzsākamās attiecīgās studijas un iesniedzama izziņa par studiju uzsākšanu vai sekmīgu turpināšanu (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 1. – 12. lpp.*).

Nemot vērā to, ka prasība par augstāko juridisko izglītību noteikta apstrīdētajā normā, bet apstrīdētais pārejas noteikums nosaka kārtību, kādā šī prasība attiecināma uz jau sertificētiem administratoriem, apstrīdētā pārejas noteikuma atbilstība Satversmes 1., 91. un 106. pantam izvērtējama ciešā saistībā ar apstrīdētās normas regulējumu un šā sprieduma 15. – 20. punktā norādītajiem apsvērumiem.

22. Pirmā pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētais pārejas noteikums ir pretrunā ar tiesiskās paļāvības principu un tāpēc neatbilst Satversmes 1. pantam (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 1. – 4. lpp.*).

22.1. Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka no Satversmes 1. panta izriet virkne tiesiskas valsts principu, tostarp tiesiskās paļāvības princips. Satversmes tiesa norādījusi, ka “valsts iestādēm ir jābūt konsekventām savā darbībā attiecībā uz to izdotajiem normatīvajiem aktiem, jāievēro tiesiskā paļāvība, kas personām varētu rasties uz konkrētā normatīvā akta pamata” [*Satversmes tiesas 1998. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 04-03(98) secinājumu daļas 3. rindkopa*].

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka tiesiskās paļāvības principa darbībā nozīme ir arī tam, vai personas paļaušanās uz tiesību normu ir likumīga, pamatota un saprātīga, kā arī tam, vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties. Turklāt jāņem vērā, ka šis princips var aizsargāt tikai tādas tiesības, kas personai jau reiz bijušas noteiktas (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 21. punktu*).

22.2. Pirmā pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevēja rīcība, mainot normatīvo regulējumu, bijusi nekonsekventa. Pieteikuma iesniedzējs esot tiesiski paļāvies uz to, ka viņš atbilstoši iegūtajai augstākajai izglītībai un sertifikātam arī turpmāk varēs veikt administratora darbu (*sk. lietas materiālu 1. sējuma 2. lpp.*).

Lai izvērtētu, vai tiesību akts, kas noteicis atkāpšanos no personai piešķirtām tiesībām, atbilst tiesiskās paļāvības principam, jānoskaidro: 1) vai personai ir radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu vai īstenošanu un 2) vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp personas tiesiskās paļāvības aizsardzību un sabiedrības interešu nodrošināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 23. punktu*).

Pirmā pieteikuma iesniedzējs administratora amatā darbojas kopš 2004. gada. Saskaņā ar tobrīd spēkā bijušo regulējumu par administratoru varēja būt persona, kura ieguvusi augstāko izglītību ekonomikas, finanšu vai vadības jomā vai arī ne mazāk kā triju gadu praktisko darba pieredzi uzņēmumu vai uzņēmējdarbību pārraudzības institūcijās un izpildinstitūcijās. Līdz ar to šādai personai, saņemot administratora sertifikātu, bija pamats uzskatīt, ka tā atbilst tobrīd spēkā esošajām izglītības prasībām.

Būtiskas izmaiņas administratoram noteiktajās izglītības prasībās ieviesa 2007. gada Maksātnešpējas likums. Tomēr šīs prasības netika attiecinātas uz jau sertificētajiem administratoriem. Turpretī apstrīdētais pārejas noteikums nosaka jaunas prasības sertificētiem administratoriem, kuriem nav augstākās izglītības tiesību zinātnēs.

Tiesiskās paļāvības princips neizslēdz valsts iespēju grozīt pastāvošo tiesisko regulējumu. Pretēja pieeja novestu pie valsts nespējas reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem. Tiesiskās paļāvības princips prasa, lai valsts, mainot normatīvo regulējumu, ievērotu saprātīgu līdzsvaru starp personas paļāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 1. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-21-01 19. punktu*).

Ņemot vērā šā sprieduma 15. – 20. punktā secināto, likumdevējam bija tiesības noteikt, ka sertificētiem administratoriem ir jāiegūst augstākā izglītība tiesību zinātnēs. Pirmā pieteikuma iesniedzējam nebija tiesību paļauties uz to, ka likumdevējs normatīvajā regulējumā neizdarīs nekādus grozījumus.

Pirmā pieteikuma iesniedzējam varēja rasties tiesiskā paļāvība tikai uz to, ka likumdevējs normās par pārejas periodu noteiks samērīgus termiņus augstākās juridiskās izglītības iegūšanai.

23. Pārejas noteikumos tiek īpaši reglamentēti dažādi normatīvā akta spēkā stāšanās un piemērošanas jautājumi kādā periodā (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-18-01 14.4. punktu*).

Apstrīdētajā pārejas noteikumā ir noteikti divi termiņi. Pirmkārt, sertificētiem administratoriem līdz 2012. gada 1. janvārim ir jāuzsāk tiesību zinātnes studijas augstākās izglītības iestādē. Otrkārt, sertificētiem administratoriem no 2017. gada 1. janvāra ir piemērojama apstrīdētajā normā minētā prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnē. Administrators, kas līdz 2012. gada 1. janvārim nav uzsācis studijas vai, piesakoties atkārtotai sertificēšanai, neiesniedz izziņu par studiju sekmīgu turpināšanu, netiek atkārtoti sertificēts.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai apstrīdētais pārejas noteikums atzīstams par samērīgu.

24. Izvērtējot tādas normas atbilstību tiesiskās paļāvības principam, kura paredzēja personai pienākumu noteiktā termiņā uzsākt studijas augstskolā,

Satversmes tiesa norādījusi, ka šāds termiņš ir saprātīgs un tiesiskās paļāvības principam atbilstošs tiktāl, ciktāl personām bija reālas iespējas uzsākt studijas. Atsevišķos gadījumos personai var būt problemātiski iestāties augstākajā mācību iestādē īsā laika posmā (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 19.5.5. punktu*).

24.1. Apstrīdētais pārejas noteikums nodrošina to, ka sertificētie administratori un sabiedrība ir informēti par apstrīdētajā normā ietverto prasību izpildes kārtību un termiņiem. Saeima, Tieslietu ministrija un Administrācija uzskata, ka apstrīdētais pārejas noteikums ir samērīgs, jo personām bija pietiekami ilgs laiks, lai apstrīdētajā pārejas noteikumā paredzētajā termiņā iesniegtu dokumentus augstākās izglītības iestādē un apstrīdētajā pārejas noteikumā norādītajā termiņā iegūtu augstāko juridisko izglītību (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 58. – 59. lpp., 3. sējuma 45. – 46., 61. – 62. lpp.*).

Augstākās juridiskās izglītības iegūšanas process ir ilgs un var būt saistīts ar būtiskām izmaksām. Personām, kuras darbojas administratora amatā, ir vajadzīgs papildu laiks, lai pilnvērtīgi piedalītos studiju procesā un sekmīgi apgūtu nepieciešamos studiju kursus.

24.2. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka pāreja ir saudzējoša, ja studijām atvēlētais laiks ir pietiekami ilgs, lai būtu reālas iespējas iegūt augstāko izglītību. Turklāt pārejai būtu jāparedz pietiekami elastīgas iespējas uz laiku pārtraukt mācības, ja tas nepieciešams, piemēram, svarīgu ģimenes apstākļu, veselības stāvokļa vai īslaicīgu materiālu grūtību dēļ (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2006-29-0103 19.5.3. punktu*).

Nosakot termiņu tiesību zinātņu studiju uzsākšanai augstākās izglītības iestādē, kā arī termiņu, no kura piemērojama apstrīdētajā normā noteiktā prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnē, likumdevējam bija jāizvērtē, vai nepastāv kādi no personām neatkarīgi iemesli, kuru dēļ uzsākt studijas konkrētajā termiņā nebūs iespējams. Tāpat likumdevējam bija jāpārlicinās, vai konkrētie termiņi ir tādi, ka personas tajos varēs studijas pabeigt. Apstrīdētajā pārejas noteikumā noteiktais termiņš, līdz kuram personai jāiegūst augstākā izglītība tiesību zinātnēs, proti, 2017. gada 1. janvāris, ir vērtējams ciešā kopsakarā ar studiju uzsākšanas termiņu – 2012. gada 1. janvāri. Iespējas likumā noteiktajā termiņā iegūt augstāko izglītību tiesību zinātnēs ir ierobežotas, ja personai nav nodrošinātas iespējas saprātīgā laikā uzsākt studijas augstākās izglītības iestādē.

Latvijas Republikā iespēju iegūt augstāko izglītību tiesību zinātnēs nodrošina vairākas augstskolas, un studiju ilgums tajās ir atšķirīgs. Atbilstoši Noteikumu Nr. 461 2. pielikuma 1.20.2. apakšnodaļas 1. punktā ietvertajām jurista profesijas standarta prasībām juristam nepieciešams piektais profesionālās kvalifikācijas līmenis ar profesionālās augstākās izglītības maģistra grādu tiesību zinātnē, kas piešķirts pēc vismaz piecus gadus ilgām tiesību zinātnes studijām, vai arī ne vēlāk kā līdz 2010. gada 1. jūlijam uzsāktās studijās iegūta piektā līmeņa profesionālā kvalifikācija tiesību zinātnē bez maģistra grāda, ja to apliecina valsts atzīts augstākās izglītības diploms. Līdz ar to jurista profesionālo kvalifikāciju persona var iegūt ne ātrāk kā piecos gados.

Maksātspējas likums tika izsludināts 2010. gada 6. augustā un stājās spēkā 2010. gada 1. novembrī. Salīdzinot apstrīdētajā pārejas noteikumā minētos termiņus ar uzņemšanai augstākās izglītības iestādēs noteiktajiem termiņiem, var secināt, ka sertificētie administratori nevarēja savlaicīgi iesniegt dokumentus augstskolā studiju uzsākšanai 2010. gada rudens semestrī.

Lai iekļautos likumdevēja noteiktajā pārejas periodā, administratori varēja iestāties augstākās izglītības iestādē, uzsākot studijas 2011. gada pavasara vai rudens semestrī. Taču ne visas augstskolas piedāvā iespēju tikt uzņemtam pavasara semestrī. Lielākā daļa sertificēto administratoru, kuriem jāiegūst augstākā juridiskā izglītība, studijām nepieciešamos dokumentus, visticamāk, varētu augstākās izglītības iestādē iesniegt tikai 2011. gada rudenī. Apstrīdētajā pārejas noteikumā ietvertā studiju uzsākšanas termiņa faktiskās sekas ir tādas, ka vairums sertificēto administratoru varētu studijas augstākās juridiskās izglītības iegūšanai uzsākt tikai 2011. gada rudens semestrī. Satversmes tiesa uzskata apstrīdētajā pārejas noteikumā studiju uzsākšanai noteikto termiņu par nesamērīgu. Tas, protams, attiecas arī uz apstrīdētajā pārejas noteikumā paredzēto termiņu, no kura piemērojama prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnēs.

Uzņemšana augstākās izglītības iestādē notiek konkursa kārtībā, ņemot vērā centralizēto valsts eksāmenu rezultātus un citus faktorus. Līdz ar to administratoriem varētu rasties papildu grūtības likumdevēja noteiktajā termiņā izpildīt augstākās izglītības iestādes noteiktās prasības studiju uzsākšanai. Īsais pārejas periods neļauj administratoriem atbilstoši sagatavoties studiju procesam un pienācīgā kārtībā uzsākt studijas augstākās izglītības iestādē.

Var piekrist Saeimas norādītajam, ka sabiedrības interesēs ir pēc iespējas drīzāk panākt administratora zināšanu un kvalifikācijas atbilstību jaunajam tiesiskajam regulējumam (*sk. lietas materiālu 2. sējuma 59. lpp.*). Taču pārejai uz jauno regulējumu ir jānosaka saprātīgs termiņš. Proti, tāds termiņš, lai sertificētie administratori varētu papildus darba pienākumu veikšanai iegūt apstrīdētajā normā noteikto izglītību. Turklāt šādam termiņam nevajadzētu izslēgt iespēju īpašos gadījumos uz laiku pārtraukt mācības.

Ņemot vērā minēto, apstrīdētajā pārejas noteikumā paredzētie termiņi studiju uzsākšanai un augstākās izglītības tiesību zinātnēs iegūšanai ir atzīstami par nesamērīgi īsiem. Likumdevējs nav ievērojis sertificēto administratoru tiesisko paļāvību uz tāda normatīvā regulējuma pieņemšanu, kas ļautu tiem iegūt apstrīdētajā normā noteikto augstāko izglītību tiesību zinātnēs saprātīgā termiņā.

Apstrīdētais pārejas noteikums, ciktāl tas nosaka 2012. gada 1. janvāri par termiņu studiju uzsākšanai augstākās izglītības iegūšanai tiesību zinātnēs un 2017. gada 1. janvāri par termiņu, no kura piemērojama prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnēs, neatbilst tiesiskās paļāvības principam.

25. Konstatējot apstrīdētā pārejas noteikuma neatbilstību Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās paļāvības principam, nav nepieciešams izvērtēt tā atbilstību Satversmes 91. un 106. pantam.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Saeima bauda plašu rīcības brīvību jautājumos, kas saistīti ar likumdošanas tehniku, tostarp jautājumos par pārejas regulējuma formulēšanu un izvēli par tā ietveršanu likuma tekstā, likuma pārejas noteikumos vai arī attiecīga likuma spēkā stāšanās laika noteikšanu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-02-01 9.4.2. punktu*).

Likumdevējs apstrīdētajā normā noteikto izglītības prasību uz administratoriem, kuri nav ieguvuši augstāko juridisko izglītību, tostarp visiem Pieteikumu iesniedzējiem, attiecinās nākotnē, proti, pēc apstrīdētajā pārejas noteikumā paredzēto termiņu iestāšanās. Lai gan Pieteikumu iesniedzēji apstrīdējuši atšķirīgas normas, tās ir savstarpēji cieši saistītas.

26. Satversmes tiesai, izmantojot Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā piešķirtās tiesības, iespēju robežās ir jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētās normas zaudē spēku, līdz brīdim, kad Saeima to vietā pieņems jaunas normas, neradītu personām Satversmē garantēto pamattiesību

aizskārumu, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Saskaņā ar minēto tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi.

Likumdevējam ir nepieciešams laiks, lai varētu novērst šā sprieduma 24. punktā norādītos normatīvā regulējuma trūkumus. Likumdevējam attiecībā uz administratoriem, kuriem sertifikāti izsniegti atbilstoši likuma "Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātspēju" 13. panta prasībām par ne mazāk kā triju gadu praktiskā darba pieredzi uzņēmumu vai uzņēmēj sabiedrību pārraudzības institūcijās un izpildinstitūcijās, bet kuriem nav augstākās izglītības tiesību zinātnēs, kā arī administratoriem, kuriem sertifikāti izsniegti līdz 2010. gada 31. oktobrim, bet kuriem nav augstākās izglītības tiesību zinātnēs, jāpieņem tāds normatīvais regulējums, kas paredzētu saprātīgu termiņu studiju uzsākšanai un pabeigšanai augstākās izglītības iestādē.

Nosakot brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā pārejas noteikuma pirmajā, otrajā un trešajā teikumā paredzētie termiņi, proti, 2012. gada 1. janvāris kā termiņš, līdz kuram uzsākamās studijas augstākās izglītības iegūšanai tiesību zinātnēs, un 2017. gada 1. janvāris kā termiņš, no kura piemērojama prasība par augstāko izglītību tiesību zinātnēs, Satversmes tiesa ņem vērā apstrīdētās normas un apstrīdētā pārejas noteikuma ciešo savstarpējo saistību. Lai nodrošinātu personu tiesisko palāvību, laika periodā no šā sprieduma stāšanās spēkā līdz grozījumu izdarīšanai apstrīdētajā pārejas noteikumā nav piemērojams apstrīdētais pārejas noteikums, ciktāl tas nosaka 2012. gada 1. janvāri par termiņu studiju uzsākšanai augstākās izglītības iestādē un paredz pienākumu iesniegt Asociācijai augstākās izglītības iestādes izsniegtu izziņu par studiju uzsākšanu.

Ņemot vērā Satversmes tiesas līdzšinējo praksi pārkāpumu novēršanas termiņu noteikšanā, kā arī iepriekš minētos apsvērumus, Satversmes tiesa nosaka termiņu līdz 2012. gada 1. martam, kurā likumdevējam jānovērš šā sprieduma 24. punktā norādītie normatīvā regulējuma trūkumi.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

1) atzīt Maksātnespējas likuma pārejas noteikumu 7. punkta pirmā teikuma vārdus „no 2017. gada 1. janvāra”, otrā teikuma vārdus „no 2017. gada 1. janvāra” un trešā teikuma vārdus „līdz 2012. gada 1. janvārim” par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un spēkā neesošiem no 2012. gada 1. marta;

2) atzīt Maksātnespējas likuma 13. panta pirmās daļas 2. punktu, ciktāl tas attiecas uz personām, kuras savu darbību maksātnespējas procesa administratora amatā ir uzsākušas saskaņā ar likuma ”Par uzņēmumu un uzņēmējdarbību maksātnespēju” 13. panta prasību par augstāko izglītību ekonomikas, vadības vai finanšu jomā, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. un 106. pantam, ja likumdevējs līdz 2012. gada 1. martam grozīs Maksātnespējas likuma pārejas noteikumu 7. punkta pirmajā, otrajā un trešajā teikumā noteiktos izglītības iegūšanas termiņus, nodrošinot personām iespēju saprātīgā laikā izpildīt prasību par augstāko izglītību tiesību zinātnēs.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

A. Branta